

Beantwoording van de 7 vragen uit het Integraal afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK)

1. Wat is de aanleiding?

In zijn brief van 19 juni 2017¹ over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing van 15 maart 2017 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) geconstateerd dat de in de Kieswet voorgeschreven procedure van de vaststelling van de uitslag van verkiezingen aanpassing behoeft. Tijdens het plenaire debat in de Tweede Kamer over de uitkomsten van de evaluatie heeft de Kamer het voorstel om het proces van vaststelling van de verkiezingsuitslag aan te passen, (breed) ondersteund.² De keuze om de Kieswet te wijzigen is ten slotte, mede op verzoek van de Tweede Kamer, bevestigd in de brief van 30 juni 2017.³ De in die brief voorgestelde wijzigingen maken deel uit van dit wetsvoorstel.

Daarnaast bevat het wetsvoorstel op enkele andere onderdelen een wijziging van de Kieswet. Deze voorstellen zijn met name gebaseerd op adviezen van de Kiesraad uit 2014, 2015 en 2017⁴ alsmede op de eerdere reactie van de minister op deze adviezen.⁵

Ten slotte wordt, in overeenstemming met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, voorgesteld de Mediawet 2008 en de Mediawet BES zodanig te wijzigen dat een politieke groepering niet langer in alle, maar in ten minste negentien van de twintig kieskringen in Nederland moet deelnemen aan een Tweede Kamerverkiezing om voorafgaand aan die verkiezing in aanmerking te komen voor verkiezingszendtijd voor politieke partijen.

2. Wie zijn betrokken?

- Gemeenten en openbare lichamen;
- vertegenwoordigende organen;
- centraal stembureaus;
- politieke groeperingen;
- kiesgerechtigden.

3. Wat is het probleem?

- a) Uit de evaluaties van achtereenvolgende verkiezingen blijkt telkens dat veel processen-verbaal van stembureaus fouten bevatten. De huidige Kieswet biedt te weinig gelegenheid om die te herstellen. Het moet mogelijk worden om fouten op een transparante en controleerbare manier te corrigeren.
- b) Om voldoende gelegenheid te bieden voor de correctie van fouten, is meer tijd nodig voor het proces van de uitslagvaststelling.
- c) De huidige Kieswet bepaalt dat de processen-verbaal van de stembureaus alleen gedurende korte tijd ter inzage liggen. Daarna zijn zij in beginsel niet meer te raadplegen. Dat is niet goed voor het vertrouwen van het publiek in de verkiezingsuitslag.
- d) Het is belangrijk dat digitale hulpmiddelen die worden gebruikt in essentiële onderdelen van het verkiezingsproces (namelijk: de toelating van kiezers tot de stemming en het berekenen van de verkiezingsuitslag), betrouwbaar zijn. Ook moet de werking van die middelen transparant en controleerbaar zijn. De huidige Kieswet en de onderliggende regelgeving zijn daarop niet voldoende ingericht.
- e) Van de gelegenheid is gebruik gemaakt om, onder meer naar aanleiding van diverse adviezen van de Kiesraad, op enkele andere onderdelen verbeteringen aan te brengen in de wet.

4. Wat is het doel?

¹ Kamerstukken II 2016/17, 31 142, nr. 62.

² Handelingen II 2016/17, nr. 89, Evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing.

³ Kamerstukken II 2016/17, 31 142, nr. 71.

⁴ Advies integrale wijziging Kieswet, 18 april 2014; Advies n.a.v. gemeenteraadsverkiezingen en verkiezingen Europees Parlement 2014, 24 juli 2014, incl. wetstechnische opmerkingen; Advies n.a.v. verkiezingen voor provinciale staten, waterschappen en eilandsraden, 18 mei 2015, incl. onderhandse (redactionele) opmerkingen; Evaluatieadvies Tweede Kamerverkiezing 15 maart 2017, 30 mei 2017.

⁵ Kamerstukken II, 2013/14, 33 268, nrs. 24 en 25, blg. 373165; Kamerstukken II, 2014/15, 31 142, nr. 46, blg. 381830; Kamerstukken II, 2014/15, 31 142, nr. 51, blg. 544110 en Kamerstukken II, 2016/17, 31 142, nrs. 62 en 71.

Doel is het proces van de vaststelling van de verkiezingsuitslag transparanter en beter controleerbaar te maken.

In dat verband wordt voorgesteld om gemeentelijke stembureaus in te stellen die, tijdens een openbare zitting, bij constatering van fouten stemmen opnieuw kunnen tellen en correcties kunnen aanbrengen op het proces-verbaal.

Daarnaast wordt voorgesteld om de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave met de totaalstelling van de gemeenten openbaar te maken (nu zijn deze documenten alleen gedurende een korte periode in te zien bij de gemeente).

Voorts wordt de termijn voor vaststelling van de uitslag en toelating van de nieuwe leden verlengd (van acht dagen naar de eerder geldende termijn van dertien dagen).

Ook wordt geregeld dat er eisen kunnen worden gesteld aan het gebruik van digitale hulpmiddelen in essentiële onderdelen van het verkiezingsproces (de toelating van de kiezer tot de stemming en de berekening van de verkiezingsuitslag en de zetelverdeling). Verder wordt geregeld dat digitale hulpmiddelen in de genoemde fasen van het verkiezingsproces op aanwijzing van de minister van BZK (in diens rol als eindverantwoordelijke voor de inrichting van het verkiezingsproces) niet worden gebruikt als daardoor de geldigheid van de stemming of de betrouwbaarheid van de verkiezingsuitslag of de berekening van de zetelverdeling in gevaar kan worden gebracht.

Verder wordt de Kieswet, ter verbetering van het algehele verkiezingsproces, mede aan de hand van de adviezen van de Kiesraad, op een aantal onderdelen aangepast.

5. Wat rechtvaardigt overheidsinterventie?

Aangelegenheden van het kiesrecht worden in beginsel in een wet in formele zin geregeld.

6. Wat is het beste instrument?

Wetgeving (zie onder 5).

7. Wat zijn de gevolgen voor burgers, bedrijven, overheid en milieu?

De voorgestelde wijzigingen hebben slechts beperkte gevolgen voor burgers, bedrijven en professionals. Burgers kunnen geen voorzitter of lid meer zijn van het stembureau als zij voor de betreffende verkiezing verkiesbaar zijn. Het voorzitterschap of lidmaatschap van het stembureau is geen verplichting en is niet als administratieve last aangeduid in de 'Nulmeting AL Burger' van het ministerie van BZK (2002). De desbetreffende wijziging leidt dus niet tot wijziging in de lasten voor burgers.

Bij het aanvragen van een kiezerspas hoeft de stempas niet meer te worden ingeleverd. De last van het inleveren de stempas is in de nulmeting niet in beeld gebracht, zodat het (positieve) effect op de belasting van de burger niet in tijd en/of geld is te waarden.

Ook voor politieke partijen hebben de voorgestelde wijzigingen beperkte gevolgen. Groeperingen die een aanduiding willen laten registreren, moeten niet langer een bewijs van inschrijving in het handelsregister overleggen, maar een gewaarmerkt, maximaal een halfjaar oud uittreksel uit het handelsregister. Een dergelijk uittreksel kan via de website van de Kamer van Koophandel worden aangevraagd. Hiervoor zijn leges verschuldigd. Aangenomen wordt dat de tijdsbelasting ongewijzigd blijft.

De verlenging van de termijn voor de registratie van een aanduiding voor de Eerste Kamerverkiezing heeft als positief effect dat een nieuwe partij de registratie, en daarmee de betaling van leges, kan uitstellen tot het moment dat zeker is dat in de provinciale staten (voldoende) personen zijn verkozen om kans te maken op een zetel in de Eerste Kamer.

Verder hoeven politieke groeperingen niet langer in alle, maar in 19 van de 20 kieskringen mee te doen om in aanmerking te komen voor zendtijd voor politieke partijen op grond van art. 6.1 van de Mediawet 2008 en artikel 11 van de Mediawet BES. Zij kunnen daarmee tijd en geld besparen.

Gemeenten moeten een gemeentelijk stembureau instellen, en zorgen voor voldoende ambtelijke ondersteuning van de leden daarvan. Het gemeentelijk stembureau houdt na elke verkiezing een openbare zitting tot vaststelling van de uitslag op gemeenteniveau. Anderzijds worden de twintig hoofdstembureaus afgeschaft, en dus ook de openbare zittingen van deze organen tot vaststelling van de uitslag op kieskringniveau.

Gemeenten moeten ook alle processen-verbaal van de stembureaus en het gemeentelijk stembureau elektronisch openbaar maken. De omvang van deze extra werkzaamheden zal afhankelijk zijn van het aantal stembureaus, en van de bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vast te stellen regels over de manier waarop de processen-verbaal openbaar moeten worden gemaakt.

Aan de digitale hulpmiddelen die tijdens het verkiezingsproces worden gebruikt, zullen meer eisen worden gesteld. Zoals nu al gebruikelijk is, moet de gebruiker van de digitale middelen door een onafhankelijke instantie laten toetsen of aan de voorgeschreven eisen wordt voldaan. De extra eisen en toetsen kunnen ertoe leiden dat de kosten voor de gemeenten van de programmatuur en het toetsen toenemen. In welke mate de kosten stijgen, is thans niet in te schatten. Tot nu toe kunnen gemeenten voor een aantal onderdelen van het verkiezingsproces programmatuur gebruiken die gratis beschikbaar wordt gesteld door de Kiesraad. Voor de onderdelen waarvoor dat verplicht is, is de programmatuur ook al door een externe partij getoetst. De gemeenten hoeven de programmatuur niet zelf nogmaals te laten toetsen.